

Kader, plan ve 'kaderin planı'

Bir modernist için kader daha çok mitolojik veya folklorik bir alanın ögesi olarak değerlendirilirken, bir gelenekçi için inancın/ açıklanamayan ve açıklanmasına gerek olmayan bir dünya görüşünün ögesi olan bir kavramdır. Ama 'kaderin planı' olabilir mi?

Akin Atauz

22/10/2022

Geçen hafta post modernizm ile popülizm/ popülist yönetim, daha da çok kent yönetimi arasındaki ilişki üzerinde [tartışmaya başlamıştık](#). Post modern olanın bütün dünyada giderek nerdeyse bütünüyle modernin/ modern kavramların ve modern düşünme biçimlerinin yerini aldığını/ almakta olduğunu belirtmiştik.

Ancak, neden “post modern” üzerinde duruyoruz? Modern bir dünyada yetişmiş olan kuşakla, post modern dünyanın içine doğmuş ve post modern anlayış, kurumlar ve ilişki biçimleri içinde yetişmiş olan kuşaklar arasında derin bir fark var. Modern olan kuşaklar giderek “saçmalaşmakta olan bir dünyayı” anlamakta zorlanırken, post modern kuşaklar ise modernin bazı özelliklerini keşfettikçe bunları anlamak onları şaşırtıyor.

Modernite ve kader

Modernin en büyük çatışması, kuşkusuz gelenekle idi. Modern çağda da geleneğin bazı öğeleri yaşamaya devam ediyordu, ama modernistler bu öğelere ve değerlere giderek solmakta/ geçip-gitmeye yüz tutmuş olanlar gözüyle bakıyorlardı. Bunun yanı sıra, modernin etkilerinden/ sonuçlarından olan yabancılaşmalar ve ruh hali/ psikoloji ve

sosyal-psikoloji, kültür ve felsefe alanında oldukça sık olan “absürt” kavramlar/ durumlar modern dünyadaki tartışmaların içinde yer almaktaydı.

Kader kavramı da modernin içinde yer almamakla birlikte gelenekten gelen, belki daha çok muhafazakar inanç dünyası içinde düşünülebilecek ama rasyonel aklın ve bilimin belki en baştan beri karşılaşmakta/ hesaplaşmakta olduğu bir kavram olarak varlığını korumaktaydı.

Modern çağda rasyonel bir insan hiçbir olgunun kaderle açıklanmasını veya geleceğin kadere göre kurulmuş olduğunu kabul edemez ya da bu tür açıklamaları sadece belki bir şaka veya gülünüp-geçilebilecek durumlar olarak görürdü. Kader, inanç dünyasında yaşamakla olan bir kavramdı ama modern onu da etkilediği için “tedbir” (önlem) kavramıyla birlikte düşünülüyor, işleri kadere bırakmaktansa önceden tedbirlerin alınması gerektiği kabul ediliyordu. (Belki bu durumda “kader gerçekten var mı, eğer “tedbir” onun yönün/ doğrultusunu/ etkisini değiştirebiliyorsa, “kaderin” anlamı-gücü yitmiş olmuyor mu?” ya da “kaderi belirleyen güç, tedbiri alan güç karşısında yenilmiş- en azından hafifsenmiş-olmuyor mu?” veya “eğer iradi tedbirle değişebilecekse, kader neden çiziliyor/ belirleniyor?” vb. türü sorular üzerinde konuşulabiliyordu.)

Plan, zaman...

Plan kavramı ise tam olarak modern bir kavramdı ve çok güçlüydü. Eğer iyi planlamayı başarabilirseniz ve planı uygulayacak araçları geliştirmişseniz, plan uygulayabilme beceriniz/ becerisi olan teknik elemanlarınız varsa ve/ya bürokrasinizi planı uygulayabilecek kadar iyi eğitmiş ve hukuk/ yönetim sistemlerini modernleştirmişseniz geleceği çeşitli ölçeklerde belirleyebiliyordunuz. Öyle ki planlar bir ülkenin yönetimini/ kalkınmasını rasyonalize eden, hızlandıran ve gelecekte ortaya çıkacak durumu önceden belirleyerek ortaya çıkması olası sorunları oluşmadan çözebilen bir araç olarak kabul ediliyordu.

Geleceğe plansız (kaderci) bakmak nerdeyse düşünülemez, en azından tuhaf bir durumdu. İleride ne olmasını istiyorsanız bunu (bireysel toplumsal, hatta küresel olarak) planlayabilir ve gerçekleştirebilirdiniz (Üst ölçekte bir örnek: BM'yi kurarak, savaşı/ yoksullaşmayı önleyebilir, kalkınmayı hızlandırabilirdiniz vb.). Modern ve rasyonel insanın bakış açısı buydu ve bunun içinde elbette kaderle ilgili bir düşüncenin yer alabileceğini düşünmek bile olanaksızdı. Plan, kader düşüncesinin tam tersi olarak, hiçbir olgunun veya durumun rasyonel olmayan/ bilinmeyen veya denetlenemeyen bir güç/ enerji veya ne dersiniz deyin, bir irade tarafından değil, insan ya da örgütlü insan topluluğu tarafından kurulabilecek bir gelecek öngörüsü olarak tanımlanıyordu. Burada belki zaman konusu üzerinde durulabilir. Planlar öngörülebilir bir gelecek için kurgulanırken, kader daha genel ve büyük bir zaman öngörüsü olarak düşünülebilir. Bir modernist için kader daha çok mitolojik veya folklorik bir alanın ögesi olarak değerlendirilirken, bir gelenekçi için inancın/ açıklanamayan ve açıklanmasına gerek olmayan bir dünya görüşünün ögesi olan bir kavramdı.

Kaderin planı?

Ama “kaderin planı” olabilir mi?

Burada karşılaştığımız durum geleneğe ait bir kavramın modernin içine monte edilmesi gibi görülebilir. Ama bunu, modernin dünyasında yapamazsınız. Bunu ancak post modernin içinde yapabilirsiniz.

Burada tekrar başa dönecek olursak, “neden post modernin üzerinde duruyoruz?”

Zaten kolayca anlaşılabileceği gibi bu tartışma modern ve post modernin karşılaştırmayı veya bu tanımlardan birinin diğerinden üstün veya daha iyi açıklama sağlayan (veya daha doğru, kullanışlı, olumlanabilir vb.) bir kavram olduğunu kanıtlamayı amaçlamıyor. Her iki kavram üzerinde on yıllardır, çok sayıda disiplin alanından doğru kurulmuş sonsuz sayıda makale, düşünce veya önerme bulunabilir. Bu tartışma şimdi de sürüyor...

Burada yapılmak istenen, içinde bulunduğumuz “hakikat sonrası” dönemde, toplumun politik bakışına/ geleceğe dair seçimlerini biçimlendirme ve olgunlaştırmasına, onlarca maden işçisinin ölümü ve onların çalışma koşulları, bağlı oldukları hukuk ve toplumsal-ekonomik durum, olanakları ve olanaksızlıklarıyla ilgili yapılan açıklamalara ve tartışmalara, nasıl anlam verebileceğimize dair bir arayışı kurgulayabilmek...

Ama bu kurgu aynı zamanda, belki **İsveç**’teki ve **İtalya**’daki son seçim sonuçları üzerine düşünmek, **Ukrayna**’da savaşan tarafları/ ülke yöneticilerini ve askerlerini anlamak, **Trump**’un **ABD** gibi bilim ve teknoloji bakımından dünyanın en gelişmiş ülkesinde yeniden seçilme şansını değerlendirmek, **Akdeniz**’de **Afrika**’dan ve **Ortadoğu**’dan **Avrupa**’ya doğru giden botlardaki göçmen ve ilticacıların çaresizliğini duyumsamak vb. bakımlarından da değerlendirilebilir...

Bütün bu olguları değerlendirmek dünyanın bütün kentlerinde nelerin olup-bittiğine ve olabileceğine, iklim değişikliği üzerine yapılan çalışmalara/ direnişlere dair düşünme kapasitemizi de kısırtacaktır.

Not ve düzeltme

Geçen hafta post modern ile popülizm arasındaki ilişkiyi tartışan yazıda yer alan çizelgedeki en sondaki post modern özellik ve bunun popülist yansıması ile ilgili kutulardaki ifadeleri düzeltmek gerektiğini fark ettim. Post modern olduğu yazılan özellikler, daha çok neo-liberal dünyanın özellikleri.

Kutuyu, aşağıdaki gibi yenilemeliyiz:

Post-modernite tanımı/ bazı özellikleri	Popülist politika özellikleri
Özel çıkar (sermaye/ birey/ güç odağı vb.) için sağlanacak yararın kamusal yarara üstün tutulması, kamusal yarar ilkesinin, bir ekonomik verimsizlik ve kaynak israfı/ tembellik hak edilmemiş bir çıkar olarak sunulması, sınıf ayrımcılığının ve gelir dağılımında kutuplaşmanın, sermaye birikimini sağladığı için savunulması. Bunun için özelleştirme ve kuralsızlaştırma politikalarının geliştirilmesi	Her türlü değer/ kuralın veya inancın politik veya maddi çıkarlar için kötüye kullanılabilmesi, buradaki kurnazlığın, hatta yağmanın ve hırsızlığın kabul edilebilir bir beceri/ girişimcilik göstergesi olarak kabul edilmesi. Değerlerin görüşte çok güçlü savunulmasına karşılık, içinin bütünüyle boşaltılmış ve araçsallaştırılmış olması
Kategori/ sınıf (önce sanatlarda ama giderek diğer toplumsal süreçlerde ve kişisel özelliklerde) tanımlarında esneklik/ belirsizleşme, her bireyin veya nesnenin/ mekanın birden çok şey olmasının/ işlevlenmesinin, birden çok kimliği olmasının, olağanlaşması ve sınıflar/ kategoriler arasındaki geçişkenliğin artması, sınıf tanımlarının soluklaşması	Standart tanım ve kategorilerin, giderek buna bağlı hukuk ve kuralların geçerliğini kaybetmesiyle, öncelikle işçi sınıfının iş-çalışma/ işyeri ve bunlardan kaynaklanan sınıfsal özelliklerinin silikleşmesi, modern tanıma göre örgütlenme ve örgüt disiplini gibi konuların gevşemesiyle başlayan ve giderek diğer kentsel sınıf ve kesimlerin iş bölümü/ iş-çalışma tanımlarının değişmesi. İş bölümünde esnekliğin ve iş yükünün artması; zamanda ve kullanılan mekanlarda, özellikle kent merkezlerinde dağılma, toplumsal cinsiyette çoğullaşma, vb. ile ilgili durumun/ politikaların oluşması/ gelişmesi

Akın Atauz